

Egy rövid, de ma is igen aktuális írás a kötetből

Aktív állampolgár és demokratikus részvétel

A Magyar Népfőiskolai Társaság tevékenységében a megalakulása óta középpontban állt a felelős, közösségi polgár segítése, formálása. Igen intenzív nemzetközi programokban is részt vettünk a 2000-es évek elején és számos képzésre, jó gyakorlat gyűjtésre és elemzésre került sor, szinte országosan. Mégis a „mesterséget” folyamatosan gyakorolni kell – még inkább ha aránya és kihatása nem elég széleskörű a folyamatos helyzetváltozás, s az új generáció bekacsolódása miatt. Néhány éve született egy áttekintés, ami megállapíthatta, hogy a magyar civil szervezetek rendelkeznek a megfelelő elkötelezettséggel és felkészültséggel a demokrácia felnőttkori tanulásának elősegítésében, de ez nem képes a szükséges mértékben kibontakozni.¹ Sommás, ugyanakkor helytállóan bizonyult megállapítás volt akkor, hogy az elmúlt több mint két évtized alatt a demokratikus állampolgár, vagy aktív állampolgár oktatás nem vált kiterjedt, intézményesült tevékenységgé a felnőttkori tanulási területén.

A magyar politológia klasszikus szerzőjének, Bibó Istvánnak „a szabadság kis körei” fogalmát idéztük fel akkor. Bibó evolúciós elmélete alapján a „szabadság kis köreiben” kezdődik a fejlődés, és utána tud kiterjedni a társadalom mind szélesebb köreire.

A magyar társadalom történetileg kialakult képessége szerint igen rugalmas ebben a visszahúzó-dásban és a kiterjedésben.

Noha a mai megjelenési formája mindenképpen regresszió, bámulatos állampolgári tapasztalatról és tudásról ad számot. Adott körülmények között a „szabadság kis köreibe” szorul vissza a hiteles társadalmi közszereplés határa. Azt mondhatjuk, mára szinte a privát szféra köreibe kényszerült vissza. Az informális és nem-formális tanulás felfogása alapján azonban nagyon fontos, hogy minden lehetséges módon támogassuk ezt tevékenységet. Fontos az életben tartás, mivel újabb és újabb hullámokban majd megint lendületet vesz, hogy elinduljon hódító útjára a nyílt demokrácia építésében, erőteljes kiterjesztésében. Tehát a felnőttoktatás, vagy a népfőiskola erőfeszítése önmagában nem elég, a társadalmi viszonyoktól, az állam és társadalom partnerségétől függ. Ha megnézzük, Magyarországon jelentős demokrácia deficit mutatható ki. Ma már annyira beépültünk az európai intézményrendszerbe, hogy pld. az European Social Survey rendszeres elemzésein keresztül is nyitott könyv vagyunk.² Hogyan foglalhatjuk össze a 2013-as elemzés megállapításait?

A 15 éven felüli népesség válasza alapján jelentős mértékű a demokrácia deficit Magyarországon. A legnagyobb deficit a szociális szempontok (jövedelemegyenlőtlenségek csökkentése, szegénység elleni küzdelem) területén mutatkozik. Tíz éves távlatra visszatekintve a magyar válaszolók a demokráciával és a kormányzattal is a 2002-es mérés során voltak a legelégedettebbek, míg a mélypont 2008-ban volt.

A demokráciával való elégedettség nemzetközi összehasonlításban alacsonyabb szintű Magyarországon, mint ami az európai országok átlaga, és ez az elmúlt 10 évben mindig így volt. A demokráciával elsősorban az alsó-középosztálybeliek, a szakmunkás végzettségűek, a megyeszékhelyen élők és a szegények a nagyon elégedetlenek. A legelégedettebbek viszont a Budapesten élők, az értelmiségiek és a jómódúak.

Köztudott, hogy az EU évek óta foglalkozik a jogállamisággal és az alapvető jogokkal kapcsolatos uniós mechanizmus létrehozásával. Ennek az áll a háttérében, hogy a kibővített Unióban egyszerűen csak kiderült, a közösség nem képes megvédeni a demokratikus intézményrendszert saját tagsági köreiben. Az európai válság és az EU gyengesége, valamint számos jelentősebb kihívás miatt igen lassan halad ez a munka. Mégis eredmény, hogy megszületett az Európai Parlament első

¹ A demokratikus állampolgárság tanulása Magyar perspektíva és annak nemzetközi jelentősége MNT 2014/1.sz. és Európa a polgárokért Hogyan vehetünk részt aktívan Európa közös építésében? Mozaik magyar koordinálású projektekről TEMPUS, 2012

² A magyar társadalom demokrácia képe 2013 MTA Társadalomtudományi Központ (European Social Survey, Magyarország)

jelentése, amelynek fontos jövőbeli üzenetei vannak.³ A demokráciáról, a jogállamiságról és az alapvető jogokról szóló európai jelentést harmonizált formátumban, ország specifikus ajánlásokkal kiegészítve nyújtják be, amiben a következőkre helyezik a hangsúlyt:

- a hatalmi ágak szétválasztása;
- az állam pártatlansága;
- a politikai döntések választásokat követő visszafordíthatósága;
- az intézményi fékek és egyensúlyok, amelyek biztosítják az állam pártatlanságának a megkérdőjelezhetetlenségét;
- az állam és az állami intézmények állandósága az alkotmány megváltoztathatatlanságára alapozva;
- a média szabadsága és pluralizmusa;
- a véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezés szabadsága;
- a civil szféra és a civil párbeszédet szolgáló hatékony mechanizmusok előmozdítása;
- az aktív és passzív demokratikus részvételhez való jog a választásokon és a részvételi demokrácia;
- feddhetetlenség és korrupciótól való mentesség;
- átláthatóság és elszámoltathatóság;
- jogszerűség;
- jobbiztonság;
- hatáskörrel való visszaélés megelőzése;
- a törvény előtti egyenlőség és a megkülönböztetés mentesség;
- az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés: függetlenség és pártatlanság, tisztességes eljárás, alkotmánybíróság (adott esetben), független jogi hivatás;
- a jogállamisággal szembeni fő kihívások: korrupció, összeférhetetlenség, személyes adatok gyűjtése és megfigyelés;

Csupa aktuális kérdés Magyarországon. Megjegyzem az „országspecifikus” kifejezés azt jelenti, hogy az egyes országokra vonatkozó, eddig főként gazdasági és pénzügyi területen alkalmazott konkrét ajánlásokhoz hasonlóan (előírások) születnek majd a demokrácia és jogállamiság területén is ajánlások. Egyelőre szikrázó vita folyt az EP-ben, s ez várható, ha tagországi szintre kerül a vita folyamata.

Ugyancsak fontos könyv látott napvilágot ebben az évben tavasszal az Európa Tanács kiadásában a *Kompetenciák a demokratikus kultúráért* címmel.⁴ A lelke a kötetnek, hogy négy csoportban 20 kompetencia fejlesztését ajánlja. A négy csoport az alábbi:

1. Értékek

Az emberi méltóság és az emberi jogok megbecsülése, a kulturális sokféleség megbecsülése, a demokrácia, az igazságosság, a méltányosság, az egyenlőség és a jogállamiság megbecsülése

2. Attitűdök

Nyitottság a kulturális másságra más meggyőződésre, világnézetre és gyakorlatokra. Tiszteletadás. Felelősség. Civil gondolkodás. Én-hatékonyság. Tolerancia konfliktusos kétértelműség esetén

3. Készségek. Autonóm tanulási készségek, analitikus és kritikus gondolkodási készségek, a meghallgatás és megfigyelés készségei, az empátia, rugalmasság és alkalmazkodóképesség, együttműködési készség, konfliktusmegoldó készség és végül

4. A tudás és kritikai megértése

Tudás és kritikus megértés saját magunkról, a kommunikációról és nyelvről, és a világról

³ JELENTÉS a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a demokráciával, a jogállamisággal és az alapvető jogokkal foglalkozó uniós mechanizmus létrehozásáról (2015/2254(INL) 2016 Brüsszel

⁴ Competences for democratic culture – Living together as equals in culturally diverse democratic societies (2016)
The project to develop Competences for Democratic Culture
ISBN 978-92-871-8237-1
Council of Europe, March 2016

Ezek között számos olyan kompetencia található, amely nemcsak az aktív és demokratikus polgár képzés segítése terén cél, hanem általánosabb és állandó feladatot jelent ezeknek a képzése. Tehát a népfőiskolai szabad felnőttoktatás nem szorul a privát szférába a „szabadság kis körei”-vel, hanem aktívan és felelősen segíti a demokratikus kultúra kulcskompetenciáinak fejlesztését, mint például az autonóm tanulási készségek, vagy a tudás és kritikus megértés kompetenciáját. Nem hiszem, hogy elég reménytelenül várni a társadalom és állam viszonyának jobbrafordulását. Feladat van bőven a különböző készségek fejlesztésében, ami által is javulnak majd a társadalmi viszonyok, miközben hirtelen kinyílnak majd a privát mezőbe zárt „szabadság kis körei” s beragyogják az egész társadalmat.

2016. november

Szigeti Tóth János
PhD egyetemi docens

Ami a kötetből kimaradt, de pontosan tükrözi, hogyan indult el 2011-ben, az akkor már csaknem negyedszázada működő Magyar Népfőiskolai Társaság tudatos ellehetetlenítése. Az állásfoglalásban felvetett kérdések, megállapítások és a végén megfogalmazott kérés sosem került még csak megválaszolásra sem. (szerk.)

Állásfoglalás

Az Országgyűlés népfőiskolákkal kapcsolatos, 2011. évi költségvetési támogatásáról

A Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT) 1988-ban létrejött, kiemelten közhasznú szervezet, az 1997-es CXL. tv. 91. par. (1) bek. d) pontja alapján részesül(t) működési költségvetési támogatásban. A támogatás mértéke 2002-től folyamatosan, majd 2006-tól radikálisan lecsökkent, miközben társadalmi, hazai és nemzetközi szakmai elismertsége és teljesítési költségarányosan nőttek. Munkánk és szakmai előkészítő tárgyalásaink alapján méltán reménykedtünk, hogy az új, demokratikus viszonyok között a több évtizedes, a nemzeti közjóért folytatott tevékenységünk 2011-ben a nehézségek ellenére méltányos elismerésben fog részesülni, dolgozhatunk, és nem válunk diszkrimináció áldozatává, mint korábban rutin szerint. Nem így történt.

2011 január első napjaiban az akkori kulturális helyettes államtitkár levélben közölte velünk, hogy „a parlament döntése alapján” (sic!) a költségvetési támogatásunk nem lehet több, mint a 2010-es (8,8 m forint!). Ezt követően szembesültünk azzal, hogy a 2011-es költségvetésben a XX./20/3/47 jogcímben nevesítve 330 millió forintos működési támogatást kapott a népfőiskola – de csak a Lakitelek Népfőiskola.

Ezt az egy népfőiskolát ismeri el a törvényhozás, és „a nemzeti együttműködés” kormánya ma „a megújulás évében” Magyarországon? Az 1988 óta tevékenykedő, országos hatókörrel működő, nemzetközi szakmai területen is tekintéllyel rendelkező Magyar Népfőiskolai Társaság és a kisebb hasonló szervezetek, a tagszervezeteink méltatlanok minden komoly elismerésre és munkájuk kormányzati támogatására?

A hosszú ideje tartó kisémmizettség után ez a támogatási döntés nagyon elszánttá tett bennünket, s miután a hivatalos megkeresésünkben feltett kérdéseinkre nem kaptunk választ, véleményünk nyilvános kifejtésének egyik első lépéseként ezért juttatjuk el a kormányzati képviselőkhöz az alábbi állásfoglalásunkat.

A népfőiskolák szerepe a vidéki és helyi felnőttkori tanulásban és finanszírozásuk

Akik behatóbban ismerik a közéletet, tisztában vannak azzal, hogy az elmúlt évek következményeként 2010-re keletkezett pénzügyi helyzet igen nehéz, és több év szükséges a normalizálódáshoz. Az is látható, hogy a kormányra kerülő vezetők számára is lépésről lépésre újabb akadályok, lera-kott aknák, korrupciós megkárosítások, meglepetések kerültek napvilágra, amiből még világosabbá vált, hogy a kicsiny mozgástérben még nehezebb és keservesebb erőfeszítések szükségesek az államadósság miatti összeomlás elkerülése érdekében.

*A magán és politikai célzatú népfőiskolai tevékenységnek is van létalapja és jogosultsága. A fejlett nyugati országokban, ahol ez működik, egyrészt a költségvetés választási eredmények arányában történő megosztásával, s a pártokhoz kötődő alapítványok támogatásán keresztül finanszírozzák ezeket a népfőiskolákat. Ez esetben lehetőség adódik a társadalom egy-egy csoportjára, vagy egy-egy ideológia irányzathoz ill. értékrendhez kötődő, megfelelő tevékenységre a népfőiskolákon. Mindez a köztámogatás részeként átlátható és elszámoltatható juttatás. Azok a párthoz, vagy magáncsoportokhoz kötődő szervezetek, amelyek *közfeladat átvállalását vállalják*, szintén részesülnek további köztámogatásban, meghatározott feltételek és kikötések mellett.*

Az elmúlt nyolc évben láthattuk, hogy a magyar közszférát a legmagasabb kormányzati szintig elborította a közpénzek bünszövetkezetek történő, átláthatatlan elherdálása és nagyrészt magánzsebekbe áramlása.

A kényszerek ellenére alig van jele annak, hogy a kormányzati struktúra átalakítását jelentő nagy átcsoportosítások mellett, és a komoly, pozitív hangsúlyváltások során elindult volna a meghirdetett, új típusú hatékony döntéshozatal, a közigazgatásban a közpénzek felhasználásának tervezése terén.

Úgy tűnik, a 2011-re vonatkozó költségvetési tervezésnél és döntésnél még mindig vannak egyenlők, egyenlőbbek és leginkább egyenlők. Vannak, akik a fennálló jogi szabályozás és a kapcsolati tőke alapján tetszésük és érdekük szerint járhatnak el. Mindezt a parlamenti jogi eljárások alapján ma törvényesen.(!)

Nincs előzetes megvalósíthatósági terv, szempontrendszer, a célok számszerűsíthető konkritizálása, a teljesítés minőségével kapcsolatos előírások, a teljesítés elmaradásának szankcionálása, a támogatás és felhasználás átláthatóságának biztosítása, az elszámoltathatóság és a társadalmi haszn nyilvánossá, átláthatóvá tétele.

Régi igazság, ha az egyes költségvetési összegek megtervezéséhez nem kapcsolódik tényleges kimenet és teljesítmény elvárás, a közpénz a befolyással rendelkezők közprédájává válhat.

Az elmúlt 20 év tapasztataira építve 1997-től folyamatosan, évente javasoltuk, hogy a népfőiskolák vonatkozásában a költségvetési tervezésnél és a döntésnél legyenek tekintettel arra, hogy

- a népfőiskolai szervezetek nevesítetten, az intézményesítés céljával kerüljenek megjelenítésre a költségvetési támogatásban (1997 óta gond, hogy minden évben újra a start pontról indulva, pályázati dzsungel küzdelemben dől el a támogatás mértéke)
- a döntéshozók ismerjék meg és ismerjék el, hogy a nálunk jóval fejlettebb országok sorában évtizedek óta működő, olyan intézményes képzési tevékenységformáról van szó, amely elsősorban a vidék és a népesség többségét kivető hátrányos helyzetű, alacsonyabb iskolázottságú, nagy társadalmi rétegek integrációjának és felemelkedésének egyik leghatékonyabb eszköze
- világosan határolják körül a kitűzött cél és feladatrendszert, a minőségi elvárásokat és ebben az akkreditáció szükségességét, amely lehetővé teszi a különböző szervezetek teljesítésének és a támogatás igényének és mértékének tárgyilagos mérlegelését.
- részesüljenek előnyben a kiemelten közhasznú státusszal bíró, az érvényben lévő törvények alapján tevékenykedő szervezetek
- legyen alkalmazható a méltányosságon alapuló támogatás meghatározott mértéke mindazok számára is, amely szervezetek számos kritériumot nem tudnak teljesíteni
- a különböző érdekek között megteremtett konszenzus és koordináció a leghatékonyabban szolgálja a közjót, amely lehetővé teszi az adófizetők befizetéseinek leghatékonyabb állami felhasználását

A fentiekben megfogalmazott elveknek az érvényesítését évek óta következetesen kérjük - eddig kevés eredménnyel.

Számos törvény módosítására, vagy újra alkotására van szükség - esetünkben a CXL. (közművelődési), a CLVI (közhasznú szervezetekről), s a 2001. évi CI. (a felnőttképzésről) számú törvények -, amelyben hallatni kívánjuk hangunkat, mint ahogy a 2012-es költségvetési törvény megalkotása során a népfőiskolák támogatásának kialakításakor is.

De addig is szeretnénk hangsúlyozni azt az önmagunkkal és másokkal szembeni elvárásunkat, mely szerint a hatályos törvényi előírások betartása mellett a jogkövető, közerkölcs szerinti magatartás mindenkire egyformán vonatkozik akkor is, amikor parlamenti támogatás megítéléséről van szó.

Ennek szellemében kérjük, hogy a 2011-es nevesített népfőiskolai támogatás felülvizsgálata megtörténjen.

Budapest, 2011. február 11.

MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG

Szigeti Tóth János
elnök